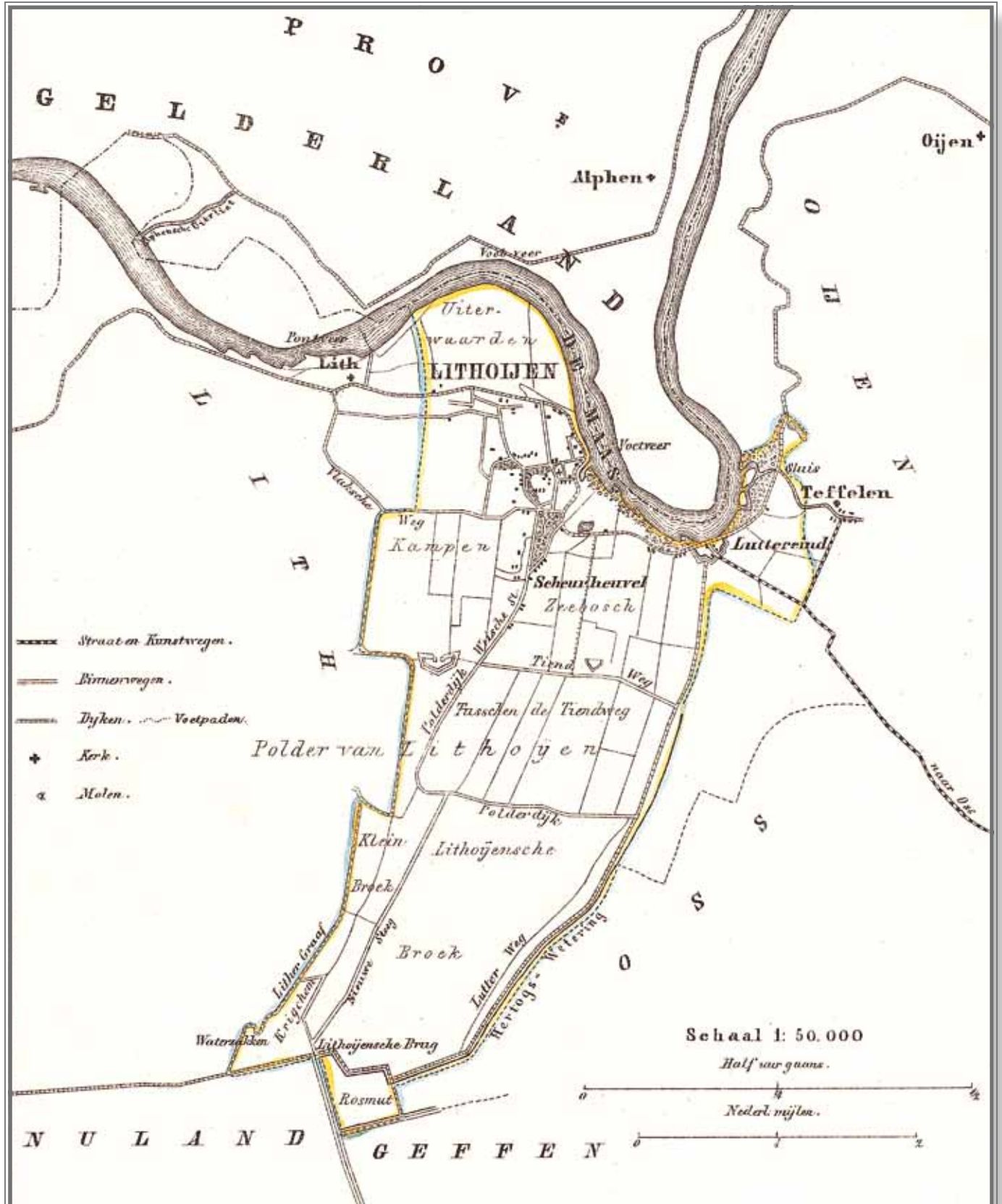

Lithoijen in vogelvlucht

door Henk Buijks

Gemeente Lithoijen 1867, 1057 Bunders, 675 inwoners

De gemeente Lithoijen, 1.057 hectaren groot, lag in het noordoosten van Noord-Brabant, aan de Maas. Ze grensde verder aan de gemeenten Oijen en Teeffelen, Oss, Geffen en Lith. Naast het gelijknamige kerkdorp telde Lithoijen in ieder geval drie gehuchten: Het Groenewoud, Scheurheuvel en Het Luttereind. Sinds 1939 maakt Lithoijen deel uit van de gemeente Lith.

De naam

De naam Lithoijen begint met 'Lith' (Litta in de oudste varianten), dat onder andere te maken heeft met het werkwoord "varen". Het tweede deel van de naam Lithoijen bevat het element "ooi" dat waterland, nat weiland in een riviermeander betekent. Het dorp grenst nota bene aan zo'n meander. Het is duidelijk: rondom Lithoijen is het al vanouds een natte bedoening!

Gemeentewapen

Over het gemeentewapen van Lithoijen kunnen we in eerste instantie kort zijn: de gemeente heeft nooit een wapen gehad. Hoe dat kwam? Toen in 1815 de gemeente Lithoijen vanuit Den Haag het verzoek kreeg om een voorstel in te dienen voor een gemeentewapen, bleef hier alles stil. En dat terwijl de dorpsbestuurders een prachtig schepenzegel als voorbeeld hadden: een wapenschild met twee klimmende leeuwen, het wapen van de hertog van Brabant, met in een driehoek onderin de patroonheilige van de kerk, de heilige Remigius. Feit is dat Lithoijen nooit een voorstel heeft ingediend. Mogelijk vanwege de 15 gulden die ze voor het wapendiploma moesten betalen. Het dorp volstond met een gemeentestempel waarin heel gewoon de gemeentenaam was gegraveerd. Ook de ambtsketen van de burgemeester, die in 1852 werd ingevoerd, droeg alleen de naam van de gemeente. Lithoijen doet het dus al ruim twee eeuwen zonder gemeenschapssymbool, of het zou de dorpsvlag moeten zijn die als zodanig genoemd mag worden.

Oudste vermelding en vroege ontwikkeling

De eerste schriftelijke vermelding van Lithoijen komt voor in een oorkonde van omstreeks 991. De Franse koning Hugo Capet bevestigt daarin onder andere de eigendomsrechten van de Benedictijner

abdij Sint-Remigius in Reims op domeingoederen in onder andere Meerssen en Lithoijen. Remigius is nog steeds de patroonheilige van de kerk in Lithoijen. Lithoijen wordt hier 'Litta' genoemd, het latere Klein-Lith (Groot-Lith is Lith, dat van later datum is).

Het domeingoed van de abdij in Lithoijen lag in het Groenewoud, tussen het tegenwoordige Lith en Lithoijen in. Het bestond uit een hoeveelheid grond met daarop een 'hof', een grote boerderij. Om die boerderij heen lagen in 1222 acht hoeven, die bewoond werden door horigen. Enkele keren per jaar moesten zij een belasting in geld (cijns) betalen en bovendien 9 kippen, 63 eieren en 11 ganzen. Daarnaast moest elke hoeve jaarlijks tien karren hout leveren en tien dagen werken op het domeinland.

Loop van de bevolking

Tot het midden van de achttiende eeuw woonden er minder dan 400 mensen in Lithoijen. Tegen het einde van die eeuw, rond 1800, was het bevolkingsaantal gegroeid tot boven de 500. Halverwege de

negentiende eeuw was dat aantal gestegen tot 746, maar daarna zien we - tegen de algemene trend in - een daling optreden: in 1900 631 inwoners, en ook vlak na de Tweede Wereldoorlog was dat niet veel hoger: 662 inwoners in 1950. Twintig jaar later was het aantal zelfs gezakt tot 635. Pas daarna is de kern Lithoijen flink gaan groeien: in 2008 telde het dorp 890 inwoners.

Middelen van bestaan

Vanouds draait in Lithoijen bijna alles om de landbouw. De ligging aan de Maas was daarbij van groot belang. Voordat er sprake was van dijken, lagen huizen en boerderijen doorgaans op oeverwallen of op terpen. Vooral in de Weisestraat, het vroegere gehucht Scheurheuvel, zijn nog enkele huisterpen aanwezig.

Overstromingen brachten vruchtbaarheid, maar ook ellende. En die ellende werd al vroeg bestreden: zeker al in 1288 waren op Lithoijens grondgebied Maasdijken aanwezig. In dat jaar verkocht hertog Jan I van Brabant de Lithoijenaren de gemeenschappelijke weidegronden die zij al in gebruik hadden. Al naar gelang zij profiteerden van delen daarvan, moesten zij bijdragen aan het onderhoud van dijken en waterlopen. Opvallend is overigens dat er in 1222 zoals gezegd 8 boerderijen waren en in 1791 werd gemeld dat er op dat moment "niet meer dan 6 of 7 Boertjes hun eigen redden kunnen".

Dijken en water

Beheer en onderhoud van Maasdijken en waterlopen waren sinds 1325 toevertrouwd aan de heemraden van het waterschap De Polder van het Hoog

Hemaal. Twee van deze bestuurders waren afkomstig uit Lithoijen, de overige uit Lith, Geffen en Oss. Zij konden niet voorkomen dat het af en toe toch misging: er zijn de eeuwen door vele dijkdoorbraken geweest. Een heel zware vond in 1880 plaats bij Driehuizen, op de grens met Oijen. Een dijkpaal herinnert aan die gebeurtenis.

Lithoijen had ook regelmatig last van het water dat via de overlaten bij Beers en Cuijk Noord-Brabant binnenstroomde. Deze Beerse Maas kwam via een kilometerslange traverse uiteindelijk uit in de omgeving van 's-Hertogenbosch. Veel van de waterellende behoorde voorgoed tot

Prelaat van de Bergplein Lithoijen

het verleden na voltooiing van de Maaskanalisisatie in de jaren '30. Weinigen realiseren zich dat het grote stuw- en sluiscomplex, dat in de jaren 1932-1936 tot stand kwam, niet op het grondgebied van Lith lag, maar in de gemeente Lithoijen. Echte Lithoijnaren weten dat gelukkig nog!

Kerken

In het Groenewoud, ongeveer ter hoogte van de Maasstuw, stond het eerste tufstenen kerkje van Lithoijen, uiteraard toegewijd aan Remigius. Het was aanvankelijk bestemd voor de inwoners van beide Litta's en fungeerde nog tot 1843 als de officiële parochiekerk van Lithoijen. Sinds 1612 benoemde de

Abdij van Berne de pastoor.

Vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw was de openlijke uitoefening van de katholieke eredienst verboden. Het kerkje in het Groenewoud ging over naar de protestanten en voor de katholieken werd na enige tijd in het dorp een schuurkerk in gebruik genomen, aangebouwd aan de pastorie. Beide stonden op de plek van het huidige kerkhof. In 1843 maakte deze combinatie plaats voor een "echte" (waterstaats)kerk. In de kerkhofmuur zit nog een gedenksteen die herinnert aan deze kerk. Ze verdween in 1902 op haar beurt voor de neogotische kerk die er nu nog staat. Het kerkje in het Groenewoud is niet lang na 1843 gesloopt.

Dorpshart

Het langwerpige Prelaat van de Berghplein vormt het hart van Lithoijen. Tegenover de Maasdijk staat het gemeentehuis van 1906-1907. Aan de ene kant wordt het geflankeerd door kerk en kerkhof, aan de andere door het voormalige St. Norbertusgesticht. Dit complex dateert van 1884 en was bestemd voor de zusters van de Congregatie van J.M.J. Zij hadden daar tussen 1890 en 1949 een kostschool voor meisjes, die lager onderwijs genoten. Tevens verzorgden de religieuzen enkele zieken/bejaarden en gaven zij de meisjes van Lithoijen R.K. lager onderwijs. Tot 1960 werd het gebouw bewoond als klooster 'Jerusalem' door de zusters Penitenten. Van 1960 tot 1972 bood het onderdak aan de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken voor de fabricage van T.L.-lampen en sindsdien heeft het een woon- en winkelbestemming.

Evenals Lith telde het Lithoijense dorpshart vandoors een aantal voor eenieder toegankelijke voetpaden. Hoewel daar jammer genoeg niet altijd zorgvuldig mee is omgesprongen, zijn er nog enkele aanwezig. ■

